Lietas arhīva Nr. A42-00859-23/28
ECLI:LV:ADRJRIT:2023:0315.A420282822.6.S

**SPRIEDUMS**
**Latvijas tautas vārdā**

Rīgā 2023.gada 15.martā

Administratīvā rajona tiesa šādā sastāvā:
tiesnese Kristīne Kalvāne,

rakstveida procesā izskatīja administratīvo lietu, kas ierosināta, pamatojoties uz /pers. A/ pieteikumu par labvēlīgāka administratīvā akta izdošanu, ar kuru pieteicējam tiktu piešķirta apgādnieka zaudējuma pensija no 2010.gada 2.maija, un mantisko zaudējumu atlīdzināšanu 600,95 *euro* apmērā.

**Aprakstošā daļa**

[1] Ar Rīgas apgabaltiesas 2022.gada 9.marta spriedumu pieteicēja /pers. A/ tēvs /pers. B/ izsludināts par mirušu un par viņa nāves dienu noteikts 2010.gada 2.maijs.

Pieteicēja likumiskā pārstāve vērsās Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrā (turpmāk – aģentūra) lūdzot piešķirt pieteicējam apgādnieka zaudējuma pensiju no 2010.gada 2.maija.

Ar aģentūras 2022.gada 14.jūlija lēmumu Nr.22/1931723 (turpmāk – sākotnējais lēmums) pieteicējam piešķirta apgādnieka zaudējuma pensija 163,00 *euro* no 2022.gada 1.janvāra līdz 2025.gada 11.septembrim.

Nepiekrītot sākotnējam lēmumam, pieteicēja likumiskā pārstāve to apstrīdēja, lūdzot piešķirt pieteicējam apgādnieka zaudējuma pensiju no pieteicēja tēva nāves dienas – 2010.gada 2.maija.

Ar aģentūras 2022.gada 14.septembra lēmumu Nr.22/2362811 (turpmāk – Lēmums) sākotnējais lēmums atstāts negrozīts. Lēmums pamatots ar turpmāk minēto.

Lai arī tiesa par pieteicēja tēva nāves dienu ir atzinusi 2010.gada 2.maiju, aģentūra saskaņā ar likuma „Par valsts pensijām" 30.panta ceturto daļu jautājumu par apgādnieka zaudējuma pensijas piešķiršanu var izskatīt sešus mēnešus atpakaļ no iesnieguma un pensijas piešķiršanai nepieciešamo dokumentu iesniegšanas dienas, kas pareizi izdarīts ar sākotnējo lēmumu.

[2] Nepiekrītot Lēmumam, pieteicējs vērsās tiesā ar pieteikumu. Pieteikumā norādīto argumentu būtība ir šāda.

[2.1] Pieteicēja tēvs ar tiesas spriedumu atzīts par mirušu ar 2010.gada 2.maiju. Aģentūrai bija pienākums pieņemt pieteicējam labvēlīgu lēmumu, nodrošinot viņam tiesības uz sociālo nodrošinājumu no tiesību rašanās brīža, proti, 2010.gada 2.maija.

[2.2] Pieteicējs varēja iesniegt pieteikumu par sociālo palīdzību tikai pēc tam, kad tiesa ir izsludinājusi viņa tēvu par mirušu. Pieteicēja tēvu nebija iespējams izsludināt par mirušu agrāk, jo to liedz Civillikuma 377.panta regulējums, kas paredz, ka personu var izsludināt par mirušu, ja ir notecējuši desmit gadi no tā gada beigām, kad par pazudušo saņemtas pēdējās ziņas.

[2.3] Bērni, kuru vecāks ar tiesas spriedumu atbilstoši Civillikuma 377.pantam izsludināts par mirušu, nevar uzreiz pieprasīt pabalstu atšķirībā no bērniem, kuriem nav jāgaida Civillikuma 377.pantā noteiktie 10 gadi. Likuma „Par valsts pensijām" 19.panta trešās daļas un 30.panta ceturtās daļas regulējums neparedz atšķirīgu attieksmi pabalsta piešķiršanā atkarībā no vecāku nāves apstākļiem. Sabiedrība neiegūst no nevienlīdzīgas attieksmes pret bērnu. Šāda tiesiskā kārtība ir pretrunā Latvijas uzņemtajām starptautiskajām saistībām.

[2.4] Valsts atšķirīgai attieksmei nav objektīva pamata, tā ir nesamērīga.

[3]Aģentūra rakstveida paskaidrojumā pieteikumu uzskata par nepamatotu un lūdz to noraidīt, atsaucoties uz Lēmumā minētajiem argumentiem. Papildus norādīts turpmāk minētais.

[3.1] Saskaņā ar tiesību normām pieteicējam bija tiesības uz apgādnieka zaudējuma pensiju pirms pieteicēja tēvs tika pasludināts par mirušu. Tāpēc šobrīd viņa prasījums piešķirt pensiju 12 gadus atpakaļ nav pamatots.

[3.2] Likuma „Par valsts pensijām" 30.panta ceturtā daļa nosaka, ka pensiju piešķir ar dienu, kad radušās tiesības uz pensiju, taču ne agrāk kā sešus mēnešus pirms pensijas pieprasījuma un pensijas piešķiršanai nepieciešamo dokumentu iesniegšanas dienas.

Tiesības pieprasīt apgādnieka zaudējuma pensiju iestājās līdz ar apgādnieka bezvēsts prombūtni, tāpēc likumā noteiktais nozīmē, ka, nosakot pensijas izmaksas sākumu, jāņem vērā 6 mēnešu termiņš. Ņemot vērā, ka pieteicējs ir pieprasījis apgādnieka zaudējuma pensiju 2022.gada 1.jūlijā, tad aģentūra, piešķirot pensiju no 2022.gada 1.janvāra, ir ievērojusi likumā noteikto 6 mēnešu termiņu.

[4] Pieteicēja likumiskā pārstāve 2022.gada 6.decembrī iesniedza pieteikuma papildinājumus, lūdzot atlīdzināt mantiskos zaudējumus 600,95 *euro* apmērā. Ar 2022.gada 13.decembra lēmumu pieteikums daļā mantisko zaudējumu atlīdzināšanu pieņemts izskatīšanai.

[5] Aģentūra papildu paskaidrojumos attiecībā par prasījumu atlīdzināt mantisko zaudējumu norāda, ka no Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma secināms, ka tiesības uz zaudējumu atlīdzinājumu rodas, ja konstatē iestādes izdotu prettiesisku administratīvo aktu vai prettiesisku faktisko rīcību, un pastāv tieša cēloņsakarība starp iestādes rīcību un cietušajam nodarīto zaudējumu.

Lietā nav pamata konstatēt izdotu prettiesisku administratīvo aktu, jo pieteicējam bija tiesības pieprasīt apgādnieka zaudējuma pensiju jau laikā, kad pieteicēja tēvs atradās bezvēsts prombūtnē, negaidot, kad tiesa atzīs pieteicēja tēvu par mirušu.

Tas, ka pieteicējs nav vērsies aģentūrā savu tiesību noskaidrošanai un pieprasīšanai agrāk, nav atzīstams par iemeslu, lai Lēmumu atzītu par

prettiesisku.

**Motīvu daļa**

[6] Lietā nav strīda par faktiskajiem apstākļiem. Ar Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2022.gada 9.marta spriedumu pieteicēja tēvs ir izsludināts par mirušu, un viņa nāves diena ir noteikta 2010.gada 2.maijā.

Pieteicējam apgādnieka zaudējuma pensija piešķirta ar 2022.gada 1.janvāri, jo iesniegums par tās piešķiršanu aģentūrā saņemts 2022.gada 1.jūlijā.

Līdz ar to ir noskaidrojams, vai pieteicējam apgādnieka zaudējuma pensija ir piešķirama un izmaksājama ar 2010.gada 2.maiju (ar tiesas spriedumu konstatētā pieteicēja tēva nāves diena) vai 2022.gada 1.janvāri (diena, kad iestājas 6 mēnešu termiņš pirms iesnieguma par apgādnieka zaudējuma pensijas piešķiršanu iesniegšanas aģentūrā).

[7] Likuma „Par valsts pensijām" 18.panta pirmā daļa noteic, ka tiesības uz apgādnieka zaudējuma pensiju, ja apgādnieks ir bijis apdrošinātā persona, saskaņā ar šo likumu ir viņa ģimenes locekļiem neatkarīgi no apgādnieka nāves cēloņa, izņemot šā panta otrajā daļā minēto gadījumu. Saskaņā ar 19.panta pirmo daļu tiesības uz apgādnieka zaudējuma pensiju ir darba nespējīgiem mirušā apgādnieka ģimenes locekļiem, kas bijuši viņa apgādībā. Mirušā bērniem apgādnieka zaudējuma pensiju piešķir neatkarīgi no tā, vai viņi ir bijuši mirušā apgādībā. Savukārt panta trešā daļa paredz, ka šā likuma noteikumi, kas skar mirušā ģimeni, attiecas arī uz bezvēsts prombūtnē esošā ģimeni, ja apgādnieka bezvēsts prombūtne ir atzīta likumā noteiktajā kārtībā. Likuma „Par valsts pensijām" 30.panta pirmā daļa paredz, ka apgādnieka zaudējuma pensiju piešķir uz laiku, kamēr mirušā ģimenes loceklis tiek uzskatīts par darba nespējīgu saskaņā ar šā likuma 19. pantu. Savukārt panta ceturtā daļa nosaka, ka pensiju piešķir ar dienu, kad radušās tiesības uz pensiju, taču ne agrāk kā sešus mēnešus pirms pensijas pieprasījuma un pensijas piešķiršanai nepieciešamo dokumentu iesniegšanas dienas.

No tiesību normām izriet, ka tiesības uz apgādnieka zaudējuma pensiju rodas ar apgādnieka nāvi. Tomēr, ja apgādnieks ir bezvēsts prombūtnē, tad tiesības uz apgādnieka zaudējuma pensiju rodas no brīža, kad apgādnieks likumā noteiktā kārtībā ir atzīts par bezvēsts prombūtnē esošu.

Skaidrojums, kādas personas ir uzskatāmas par bezvēsts pazudušām, ir atrodams Operatīvās darbības likumā (2.panta pirmās daļas 5.punkts), proti, tās ir personas, kuras pēkšņi un bez acīmredzama iemesla pametušas savu pastāvīgo vai pagaidu uzturēšanās vietu, neievēro savu ierasto dzīvesveidu un sazināšanās ar tām nav iespējama, kā arī nepilngadīgie un personas, kuras vecuma, to fiziskā, garīgā stāvokļa vai slimības dēļ ir aprūpējamas, bet aizgājušas no mājām, ārstniecības iestādēm vai citām uzturēšanās vietām (bezvēsts pazudušās personas). Personas bezvēsts prombūtne tiesību normās noteiktos gadījumos var būt pamats attiecīgām tiesiskām sekām (*Senāta 2023.gada 15.februāra sprieduma lietā Nr.SKA-124/2023 10.punkts*).

No Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2022.gada 9.marta spriedumu izriet, ka Valsts policijā 2010.gada 2.maijā uzsākta bezvēsts pazudušas personas meklēšanas lieta un uzsākts kriminālprocess par pieteicēja tēva nolaupīšanu un slepkavību. Tātad likumā noteiktā kārtībā atzīta pieteicēja tēva bezvēsts prombūtne bija tiesisks pamats pieteicējam piešķirt apgādnieka zaudējuma pensiju.

Līdz ar to pieteicējam tiesības uz apgādnieka zaudējuma pensiju radās jau 2010.gada 2.maijā, un viņam tā bija jāpieprasa likumā „Par valsts pensijām" noteiktajā kārtībā. Pieteicējam nebija jāgaida tēva izsludināšana par mirušu un nāves dienas noteikšana ar tiesas spriedumu, lai sāktu saņemt apgādnieka zaudējuma pensiju. Turklāt arī tolaik tiesiskais regulējums paredzēja piešķirt apgādnieka zaudējuma pensiju gadījumā, ja apgādnieks ir bezvēsts prombūtnē. Proti, tiesību normas, kas regulē pieteicēja tiesisko situāciju, laika gaitā nav mainījušās.

[8] To, no kura brīža ir piešķirama pensija, vispārīgi noteic likuma „Par valsts pensijām" normas. Likuma 30.panta ceturtā daļa paredz, ka pensiju piešķir ar dienu, kad radušās tiesības uz pensiju, taču ne agrāk kā sešus mēnešus pirms pensijas pieprasījuma un pensijas piešķiršanai nepieciešamo dokumentu iesniegšanas dienas. Ievērojot to, ka pieteicējs pieprasījumu par apgādnieka zaudējuma pensiju iesniedza 2022.gada 1.jūlijā, aģentūra pamatoti pensiju piešķīra ar 2022.gada 1.janvāri.

Pieteicējs nevar prasīt apgādnieka zaudējuma pensijas piešķiršanu par periodu, kas pārsniedz likumā noteiktos sešus mēnešus. Ja pieteicējs vēlējās pensiju pieprasīt agrāk, viņam nebija šķēršļu to darīt jau kopš 2010.gada, kad pieteicēja tēvs bija atzīts par bezvēsts prombūtnē esošu personu. Tā piemēram, pieprasījumu par pensijas piešķiršanu persona var iesniegt arī desmit gadus pēc vecuma pensijas vecuma sasniegšanas, bet tas nenozīmē, ka viņai ir tiesības arī pieprasīt, lai pensiju piešķir par visiem iepriekšējiem desmit gadiem (*Senāta 2009.gada 15.decembra lēmuma lietā Nr.SKA-807/2009 6.punkts*). Līdzīgi ir arī pieteicēja gadījumā. Pieteicējs neizmantoja savas tiesības uz apgādnieka zaudējuma pensiju, kas viņam pienācās jau no 2010.gada 2.maija, un nevērsās aģentūrā ar pieprasījumu par pensijas piešķiršanu. Sekas šādai rīcībai ir tādas, ka pieteicējs ir zaudējis tiesības uz apgādnieka zaudējuma pensiju par iepriekšējiem periodiem.

[9] Tiesa nesaskata tiesību normu kolīziju vai nevienlīdzīgu attieksmi pret apgādājamiem, kuru apgādnieki ir miruši, salīdzinājumā ar apgādājamiem, kuru apgādnieki atrodas bezvēsts prombūtnē. Apgādnieka zaudējuma pensija likumā „Par valsts pensijām" ir garantēta abām šīm personu grupām – gan tiem, kuru apgādnieki ir miruši, kā arī tiem, kuru apgādnieki ir bezvēsts prombūtnē.

Tāpat tiesa nesaskata nedz tiesību principu pārkāpumu, nedz arī starptautisko tiesību normu pārkāpumu. Pieteicējs neizmantoja sev piemītošās tiesības uz sociālo nodrošinājumu, kas viņam bija garantētas saskaņā ar spēkā esošo tiesisko regulējumu. Šajā apstāklī nav konstatējams likumdevēja mērķis ierobežot pieteicēja tiesības uz sociālo palīdzību. Tieši pretēji, pieteicējs neizmantoja viņam piemītošās tiesības uz sociālo nodrošinājumu savas subjektīvās izvēles dēļ.

[10] Apkopojot iepriekš norādīto, tiesa atzīst, ka pieteicējam nav tiesību prasīt apgādnieka zaudējuma pensijas piešķiršanu no 2010.gada 2.maija. Aģentūra apgādnieka zaudējuma pensijas piešķiršanas brīdi ir noteikusi pareizi.

[11] Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 1.pants paredz, ka privātpersonai ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu par mantisko zaudējumu vai nemantisko kaitējumu, kas tai nodarīts ar valsts pārvaldes iestādes prettiesisku administratīvo aktu.

Ievērojot to, ka aģentūras pieņemtais Lēmums ir tiesisks, nav pamata lemt par zaudējumu atlīdzinājumu pieteicējam, un šajā daļā pieteikums ir noraidāms.

[12] Pieteicējs ir izteicis lūgumu vērsties ar pieteikumu Satversmes tiesā par tiesību normu neatbilstību Latvijas Republikas Satversmei.

Tiesa šajā lietā nesaskata nepieciešamību iesniegt pieteikumu Satversmes tiesā, jo pieteicējam tiesības uz apgādnieka zaudējuma pensiju piemita jau kopš tēva bezvēsts prombūtnes. Tas, ka pieteicējs neizmantoja tiesības uz apgādnieka zaudējuma pensiju no tiesību rašanās brīža, nerada tiesību normas neatbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normai vai vispārējiem tiesību principiem.

**Rezolutīvā daļa**

Pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 251.panta sesto daļu, 290.pantu un 291.panta pirmo daļu, Administratīvā rajona tiesa

**nosprieda**

Noraidīt /pers. A/pieteikumu par labvēlīgāka administratīvā akta izdošanu, ar kuru pieteicējam tiktu piešķirta apgādnieka zaudējuma pensija no 2010.gada 2.maija, un mantisko zaudējumu atlīdzināšanu 600,95 *euro* apmērā.

Spriedumu var pārsūdzēt Administratīvajā apgabaltiesā viena mēneša laikā no sprieduma sastādīšanas dienas, iesniedzot apelācijas sūdzību Administratīvās rajona tiesas Rīgas tiesu namā.

Tiesnese K. Kalvāne